

УДК 930.1:303.446.4

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2021-33-6>

ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ЯК СКЛАДОВА ПУБЛІЦИСТИЧНИХ НАРИСІВ О. ЛОТОЦЬКОГО

Михайленко Галина Миколаївна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії,
археології та методики викладання
Херсонського державного університету
Irida55@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1160-8754

Мета роботи. Стаття присвячена висвітленню економічної тематики як вагомій частини публіцистичних розвідок О. Лотоцького, які доповнюють інтелектуальну біографію діяча. Історіографія питання представлена роботами, що присвячені саме розробці інтелектуальної біографії українських діячів. У поданій статті аналізуються матеріали О. Лотоцького, що побачили світ у періодичних виданнях наприкінці XIX – на початку XX ст. Вони характеризують питання селянського та дворянського землекористування, проблеми кредитування у Російській імперії тощо. Окрема увага звертається на історичну розвідку О. Лотоцького «Історія государственного контроля», присвячену 100-річчю Державного контролю в Російській імперії. Ця тематика виникла у творчому доробку О. Лотоцького у результаті нової сфери професійної діяльності. 1897 р. він опинився на службі у Київській контрольній палаті, а 1900 р. перевівся з Києва до Державної палати у Петербурзі. Нова сфера діяльності визначила й один з напрямів публіцистичних розвідок О. Лотоцького.

Наукова новизна та результати дослідження. О. Лотоцький більш знаний як історик церкви, активний прихильник ідеї проголошення автокефалії Української православної церкви, учасник політичних подій на українських теренах протягом 1917–1920 рр. Останнім роками зростає увага до мемуарів діяча, що презентують палітру подій, учасниками яких був науковець, з кінця XIX – до початку 20-х рр. XX ст. Проте, дещо обділені увагою сучасних дослідників розвідки О. Лотоцького на економічну тематику. Тож, наукова новизна полягає у висвітленні фактів творчої біографії науковця, що отримували лише побіжне згадування у роботах сучасних істориків, і визначенні її значення для відтворення інтелектуальної біографії О. Лотоцького. Звичайно, економічна тематика не є провідною у творчому доробку науковця. Однак, зважаючи на ґрунтовну економічну самоосвіту, проведену науковцем, можна наголошувати на важливості цього аспекту діяльності Олександра Гнатівича. Опрацювання економічної тематики мало суттєвий вплив на формування світогляду діяча, його політичних позицій.

Ключові слова: О. Лотоцький, інтелектуальна біографія, публіцистичні нариси, Державний контроль, землеволодіння, кредитування.

ECONOMIC PROBLEMS AS A COMPONENT OF A. LOTOTSKY'S JOURNALISTIC ESSAYS

Mykhailenko Halyna Mykolaivna,
PhD in History, Senior Lecturer at the Department
of History, Archeology and Teaching Methods,
Kherson State University
Irida55@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1160-8754

The goal of the work. The article is devoted to covering economic topics as a significant part of O. Lototsky's journalistic research, which complements the intellectual biography of the figure. The historiography of the issue is represented by works devoted specifically to the development of an intellectual biography of Ukrainian figures. This article analyzes the materials of O. Lototsky, which were published in periodicals in the late XIX – early XX centuries. They characterize the issues of peasant and noble land use, problems of lending in the Russian Empire, and so on. Special attention is paid to Lototsky's historical research "the history of state control", dedicated to the 100th anniversary of State control in the Russian Empire. This theme originated in the creative heritage of O. Lototsky as a result of a new field of professional activity. In 1897, he served in the Kiev control chamber, and in 1900 he was transferred from Kiev to the state chamber in St. Petersburg. **Scientific novelty and research results.** O. Lototsky is better known as a church historian, an active supporter of the idea of proclaiming the autocephaly of the Ukrainian Orthodox Church, a participant in political events in Ukraine during 1917-1920. In recent years, attention has been paid to XIX – to the early 20's of the twentieth century. However, they are somewhat deprived of the attention of modern researchers of O. Lototsky's intelligence on economic issues. Therefore, the scientific novelty consists in highlighting the facts of the creative biography of the scientist, which received only a cursory mention in the works of modern historians, and determining its significance for the reproduction of the intellectual biography of O. Lototsky. Of course, economic topics are not leading in the creative heritage of a scientist. However, given the thorough economic self-education conducted by the scientist, we can emphasize the importance of this aspect of Olexander Ignatievich's activity. The study of economic topics had a significant impact on the formation of the worldview of the figure, his political positions.

Key words: O. Lototsky, intellectual biography, journalistic essays, state control, land ownership, lending.

Вступ. Звернення сучасних науковців до інтелектуальної біографії надало широкий простір для презентації усіх векторів наукової, громадської, політичної та просто життєвої активності діячів минулого. У результаті, з одного боку, маємо багатогранну біографію в усіх переплетіннях людської долі, а з іншого – ніби наближаємо видатних діячів до широкого загалу читачів, адже демонструються їх різні уподобання / пошуки «себе» / реакції на життєві кризи тощо. Яскраво ці моменти простежуються при відтворенні інтелектуальної біографії істориків, які досить часто, окрім наукової, мають у своєму життєпису ще й багато сторінок громадської, політичної діяльності чи різноманітних дослідницьких активностей, як от: О. Лотоцький, В. Петров, Д. Гуменна (Михайленко, 2014; Andreyev, 2019; Сачко, 2018).

Спрямовуючи наукові пошуки у русло інтелектуальної біографії важливо помітити усі складові життєвих пошуків діяча, адже навіть короткострокові повноваження, обов'язки формували досвід особистості, визначали її світогляд.

Постать О. Лотоцького протягом останніх двох десятиліть стала добре відомою серед українських науковців: історик церкви і церковного права, активний діяч у середовищі української громади у Петербурзі, учасник політичних змагань на українських землях протягом 1917–1920 рр., організатор науково-освітньої діяльності українських емігрантів у Празі та Варшаві, учасник політичного життя українства в еміграції.

Формування загальної картини інтелектуального розвитку особистості вимагає аналізу усіх спрямувань, які створювали можливості для реалізації творчого/ професійного потенціалу. Тож, на тлі цих найбільш знакових активностей О. Лотоцького доцільно звернутися до ще однієї складової його діяльності – публіцистичної, а саме: наявності у творчому доробку науковця низки матеріалів, що присвячувалися питанням економічного розвитку Російської імперії.

Мета роботи: проаналізувати публіцистичні нариси О. Лотоцького на економічну тематику, які є суттєвою складовою при дослідженні інтелектуальної біографії українського діяча.

Виклад основного матеріалу. По завершенні Київської духовної академії О. Лотоцький з 1 червня 1897 р. опинився на службі у Київській контрольній палаті на посаді «счетного чиновника», а Постановою Керуючого Палатою від 12 вересня 1897 р. був призначений помічником ревизора (Російський державний історичний архів, спр. 2529). 1900 р. О. Лотоцький погодився на службове переміщення з Києва до Петербурга (Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, спр. 38611).

Нова сфера діяльності визначила й один з напрямів публіцистичних розвідок О. Лотоцького. Починаючи з 1898 р. світ побачила низка оглядів економічного положення на українських землях, рецензій на статті з економічної тематики та власних публікацій, присвячених питанням селянського землеволодіння, кредитам, промисловим кризам. Завдяки набуттю нових знань в економічній сфері під час служби у Державному контролі діяч у цих розвідках висвітлював економічні питання професійно, а не лише з позиції українця, що вболіває за економічний розвиток своєї Батьківщини.

Перші публікації з'явилися ще 1898 р., під час служби у Києві. Це були невеличкі замітки, які були присвячені огляду народного господарства, спробам визначити причини неврожайів, роботі господарських спілок, економічним складовим роботи земств, діяльності Сільськогосподарської Ради у Петербурзі тощо (Лотоцький, 1898а; Лотоцький, 1898b; Лотоцький, 1899). З набуттям досвіду О. Лотоцький презентує ґрунтовні аналітичні статті, які присвячувалися економічним проблемам в Російській імперії початку ХХ ст. Зокрема, ці розвідки висвітлювали такі питання: особливості землеволодіння (Лотоцький, 1906а; Лотоцький, 1906b; Лотоцький, 1903а), перспективи та кризи промислового розвитку (Лотоцький, 1905а; Лотоцький, 1905b; Лотоцький, 1904а), діяльність банків, особливості акціонерної діяльності та кредитування (Лотоцький, 1903b: 4; Лотоцький, 1903c: 5; Лотоцький, 1902; Лотоцький, 1904b; Лотоцький, 1904c; Лотоцький, 1904d; Лотоцький, 1904e; Лотоцький, 1905c).

Одна з ключових тем, до яких звертався О. Лотоцький у своїх публіцистичних замітках – аграрне питання в Російській імперії. Головні завдання, яких діяч прагнув виконати, звертаючись до цієї проблематики у своїх матеріалах, це: акцентувати увагу якомога ширших кіл громадськості на селянські потреби на початку ХХ ст.; довести доцільність і корисність залучення практики країн Західної Європи у питаннях, що стосувалися урегулювання проблем сільськогосподарської сфери.

Матеріали О. Лотоцького насамперед розкривають аспекти селянського землеволодіння та умови запровадження селянського кредитування у державі. Констатує факт збільшення селянського землеволодіння протягом 1870–1900 рр., дослідник намагається визначити, наскільки дієвою була у цьому процесі робота Селянського Поземельного Банку, що був створений з метою активізувати купівлю селянами земельних наділів. На думку О. Лотоцького, означений Банк не виконав покладені на нього завдання: Банк не зміг розгорнути повноцінно свою діяльність; було встановлено дуже високі відсотки на кредити. Натомість – зросла кількість земельних спекуляцій у цей період, що призвело до підвищення цін на землю. Тож, діяч констатує, що із покладеними на нього завданнями Селянський Банк не впорався, а уряд також виявився неспроможним врегулювати аграрне питання (Лотоцький, 1906b).

На думку О. Лотоцького, діяльність уряду, спрямована на збереження дворянського землеволодіння, також була приречена на невдачу, адже зупинити процес перерозподілу землі, що розпочався в Російській імперії, уже було неможливо. Такий висновок підтверджується даними щодо продажу землі дворянами починаючи з 1860-х рр. у різних регіонах Росії та інформацією щодо діяльності Дворянського державного банку. Ці матеріали підтверджують думку про невідворотність економічних змін і для дворянства (Лотоцький, 1906а).

Серед варіантів вирішення аграрного питання найбільш дієвим дослідник вважав надання землеробських кредитів. Це спонукало О. Лотоцького ретельно слідкувати за заходами уряду у цій сфері. Головне побоювання, яке висловлював діяч, це те, що процес буде занадто бюрократизованим, що фактично закряє доступ селянам до кредитів. Розглядаючи питання

дрібних кредитів, О. Лотоцький звертав увагу на європейські приклади організації кредитної справи, зокрема – на діяльність товариств, які надавали кредити селянам та ремісникам в Німеччині, Італії, Австрії. Як вагомий фактор успішності функціонування кредитної справи у західноєвропейських державах відмічається раціональне державне законодавство (Лотоцький, 1904b). Аналіз умов отримання кредиту в Російській імперії, перспективності розвитку ощадних товариств, законопроектів стосовно діяльності кредитних установ, на жаль, не дає досліднику підстав щодо оптимістичних прогнозів у розвитку даної сфери на російських теренах (Лотоцький, 1904c; Лотоцький, 1904d; Лотоцький, 1904e).

Звертав увагу О. Лотоцький й на погляди інших діячів на проблеми, пов'язані з селянським питанням. Наприклад, він характеризував роботу А. Мануїлова «Поземельный вопрос в России» (Лотоцький, Мануїлов, 1905: 279). Також, подав відгук на публікацію Г. Євреїнова «Крестьянский вопрос в его современной постановке», в якому вмістив стислий огляд роботи та власний висновок щодо цієї замітки: публікація дає загальне уявлення про досліджувану тематику, однак через невеликий обсяг повідомляються лише основні факти, більшість питань детально не розкриті, а читач отримує уже готові висновки (Лотоцький, Євреїнов, 1905). Позитивно оцінює О. Лотоцький розвідку М. Толмачева «Крестьянский вопрос по взглядам земства и местных людей»: схвально відгукується як про матеріал, що подає автор, так і про висновки щодо необхідності продовження селянської реформи (Лотоцький, Толмачев; 1904). Окремо Олександр Гнатович звертає увагу на два випуски збірки «Очерки по крестьянскому вопросу». Головне його розчарування від цього видання – повна відсутність новизни, адже укладачі збірника повторювали матеріали, що вже друкувалися в інших виданнях. Єдиний позитивний момент – упорядкування, зібрання нарисів, заміток, що стосуються селянського питання (Лотоцький, 1905d).

Тривала і ґрунтовна самоосвіта в економічній сфері, відповідальність у роботі посприяли не лише появі

нових публікацій на економічну тематику, а й підвищенню О. Лотоцького по службі: він отримав посаду заступника генерал-контролера. У 1911 р. Державний контроль Російської імперії відзначав своє 100-річчя. Саме Олександр Гнатовичу було доручено написати історичний нарис до ювілею установи. О. Лотоцький навіть дещо розширив хронологічні рамки своєї історичної розвідки, адже прийшов до висновку, що установи з функціями, подібними до Державного контролю, почали функціонувати в Московській державі ще в другій половині XVII ст. Через цю обставину його розвідка «История государственного контроля» вміщує не лише матеріали, що висвітлюють діяльність установи починаючи з 1811 р., а й огляд початків становлення подібних органів на російських теренах (Центральний державний історичний архів України, спр. 103; Лотоцький, 1911).

Результати дослідження. Аналіз публіцистичних розвідок О. Лотоцького щодо питань, пов'язаних з економічним становищем Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст., дає змогу виокремити головні аспекти, які отримували висвітлення у матеріалах діяча. Отже, провідними темами публіцистичних заміток О. Лотоцького в економічній сфері були: селянське та дворянське землеволодіння в останній третині XIX – на початку XX ст., діяльність банків, спрямована на кредитування населення для вирішення земельного питання, робота акціонерних товариств. Крім того, О. Лотоцький став автором історичного нариса щодо формування на російських теренах установ з функціями Державного контролю.

На завершення слід також відмітити, що висвітлення економічної тематики у творчій спадщині О. Лотоцького є важливою складовою інтелектуальної біографії науковця. Заглиблення у економічні нюанси розвитку Російської імперії було складовою того базису, на якому формувалося бачення О. Лотоцького щодо майбутнього українських земель, їх перспектив не лише політико-культурного характеру, а й економічного.

Література:

1. Andryeyev V. M. Viktor Petrov (1894–1969): the scythian issue in the scientific heritage of scientist. *Chronology in the timeline of historical knowledge* : collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 1–21.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. III. Оп. 1. Спр. 38611. Арк. 1-1зв.
3. Лотоцький А. Акционерные язвы. *Промышленный мир*. 1903b. № 20-21. С. 4.
4. Лотоцький А. Земельные перспективы дворянского сословия. *Свобода и культура*. 1906а. № 8. С. 544–559.
5. Лотоцький А. Земледельческий кредит. *Южные записки*. 1905с. № 14. С. 1–6.
6. Лотоцький А. Крестьянское землевладение и Крестьянский банк. *Свобода и культура*. 1906b. № 4. С. 266–280.
7. Лотоцький А. Мобилизация земли. *Промышленный мир*. 1903а. № 48. С. 9–10.
8. Лотоцький А. Народный кредит. I. Мелкий кредит за границей. *Южные записки*. 1904b. № 32. С. 1–8.
9. Лотоцький А. Народный кредит. IV. Вопрос о мелком кредите в «Особом совещании о нуждах сельскохозяйственной промышленности». *Южные записки*. 1904е. № 38. С. 4–12.
10. Лотоцький А. Народный кредит. II. Мелкий кредит в России. *Южные записки*. 1904с. № 34. С. 1–8.
11. Лотоцький А. Народный кредит. III. Ссудо-сберегательные товарищества. *Южные записки*. 1904d. № 37. С. 1–8.
12. Лотоцький А. Очерки по крестьянскому вопросу. Вып. 1-2. *Журнал для всех*. 1905d. № 8. С. 519–520.
13. Лотоцький А. Промышленное учредительство. *Промышленный мир*. 1904а. С. 7.
14. Лотоцький А. Промышленные кризисы. *Промышленный мир*. 1905а. С. 3–4.
15. Лотоцький А. Система акционерного законодательства. *Промышленный мир*. 1902. № 4-45. С. 3–4.
16. Лотоцький А., Євреїнов Г.А. Крестьянский вопрос в его современной постановке. *Образование*. 1905. № 1. С. 133–134.
17. Лотоцький А., Мануїлов А.А. Поземельный вопрос в России. *Журнал для всех*. 1905. № 9. С. 279.

18. Лотоцкий А., Толмачев М.С. Крестьянский вопрос по взглядам земства и местных людей. *Образование*. 1904. № 1. С. 146–152.
19. Лотоцкий А.И. История государственного контроля. 1911. С. I–XIV, 1-358.
20. Лотоцкий А. Государственный банк и народный кредит. *Промышленный мир*. 1903с. № 41. С. 5.
21. Лотоцкий А. Промышленные перспективы. *Промышленный мир*. 1905b. С. 3–4.
22. Михайленко Г. Олександр Лотоцький (1870–1939 рр.) : інтелектуальна біографія історика. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. 312 с.
23. О.Л. (криптонім О. Лотоцького). З Російської України. *Літературно-науковий вісник*. 1898b. № 2. С. 6–8.
24. О.Л. (криптонім О. Лотоцького). З Російської України. *Літературно-науковий вісник*. 1899. № 7. С. 6–8.
25. О.Л. (криптонім О. Лотоцького). З Російської України. *Літературно-науковий вісник*. 1898a. № 1. С. 3–8.
26. Російський державний історичний архів. Ф. 1349. Оп. 1 А-Р 1894–1917 гг. Спр. 2529. Арк. 84–85.
27. Сачко Д. Докія Гуменна : інтелектуальна біографія : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Дрогобич. 2018. 224 с.
28. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 1225. Бумаги Лотоцких (1887–1916). Оп. 1. Спр. № 103.

References:

1. Andryeyev, V. M. (2019). Viktor Petrov (1894–1969): the scythian issue in the scientific heritage of scientist. *Chronology in the timeline of historical knowledge : collective monograph*. Lviv-Toruń : Liha-Pres, P. 1–21. [in English].
2. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho [V. I. Vernadsky Manuscript Institute of the National Library of Ukraine]. F. III. Op. 1. Spr. 38611. Ark. 1-1zv. [in Ukrainian].
3. Lotockij, A. (1903b). Akcionernye yazvy [Stock ulcers]. *Promyshlennyj mir*, No. 20-21, p. 4. [in Russian].
4. Lotockij, A. (1906a). Zemelnye perspektivy dvoryanskogo sosloviya [Land perspectives of the nobility]. *Svoboda i kultura*, No. 8, pp. 544–559. [in Russian].
5. Lotockij, A. (1905c). Zemledelcheskij kredit [Agricultural loan]. *Yuzhnye zapiski*, No. 14, pp. 1–6. [in Russian].
6. Lotockij, A. (1906b). Krestyanskoe zemlevladienie i Krestyanskij bank [Peasant land tenure and the Peasant Bank]. *Svoboda i kultura*, No. 4, pp. 266–280. [in Russian].
7. Lotockij, A. (1903a). Mobilizaciya zemli [Land mobilization]. *Promyshlennyj mir*, No. 48, pp. 9–10. [in Russian].
8. Lotockij, A. (1904b). Narodnyj kredit. I. Melkij kredit zagranicej [People's loan. I. Small loan abroad]. *Yuzhnye zapiski*, No. 32, pp. 1–8. [in Russian].
9. Lotockij, A. (1904e). Narodnyj kredit. IV. Vopros o melkom kredite v «Osobom soveshanii o nuzhdah selskohozyajstvennoj promyshlennosti» [People's loan. IV. The question of small loans in the "Special meeting on the needs of the agricultural industry"]. *Yuzhnye zapiski*, No. 38, pp. 4–12. [in Russian].
10. Lotockij, A. (1904c). Narodnyj kredit. II. Melkij kredit v Rossii [People's loan. II. Small loan in Russia]. *Yuzhnye zapiski*, No. 34, pp. 1–8. [in Russian].
11. Lotockij, A. (1904d). Narodnyj kredit. III. Ssудо-sberegatelnye tovarishestva [People's loan. III. Savings and Loan Partnerships]. *Yuzhnye zapiski*, No. 37, pp. 1–8. [in Russian].
12. Lotockij, A. (1905d). Ocherki po krestyanskomu voprosu. [Essays on the peasant question]. Vyp. 1-2. *Zhurnal dlya vseh*, No. 8, pp. 519–520. [in Russian].
13. Lotockij, A. (1904a). Promyshlennoe uchreditelstvo [Industrial foundation]. *Promyshlennyj mir*, p. 7. [in Russian].
14. Lotockij, A. (1905a). Promyshlennye krizisy [Industrial crises]. *Promyshlennyj mir*, pp. 3–4. [in Russian].
15. Lotockij, A. (1902). Sistema akcionernogo zakonodatelstva [System of shareholder legislation]. *Promyshlennyj mir*, No. 4-45, pp. 3–4. [in Russian].
16. Lotockij, A., Evreinov, G.A. (1905). Krestyanskij vopros v ego sovremennoj postanovke [The peasant question in its modern form]. *Obrazovanie*, No. 1, pp. 133–134. [in Russian].
17. Lotockij, A., Manuilov, A.A. (1905). Pozemelnyj vopros v Rossii [Land issue in Russia]. *Zhurnal dlya vseh*, No. 9, p. 279. [in Russian].
18. Lotockij, A., Tolmachev, M.S. (1904). Krestyanskij vopros po vzglyadam zemstva i mestnyh lyudej [The peasant question according to the views of the zemstvo and local people]. *Obrazovanie*, No. 1, pp. 146–152. [in Russian].
19. Lotockij, A.I. (1911). Istoriya gosudarstvennogo kontrolya [History of state control]. S. I–HIV, 1 358. [in Russian].
20. Lotockij, A. (1903c). Gosudarstvennyj bank i narodnyj kredit [State Bank and People's Credit]. *Promyshlennyj mir*, No. 41, p. 5. [in Russian].
21. Lotockij, A. (1905b). Promyshlennye perspektivy [Industrial prospects]. *Promyshlennyj mir*, pp. 3–4. [in Russian].
22. Mykhailenko, H. (2014). Oleksandr Lototskyi (1870–1939 rr.) : intelektualna biohrafiiia istoryka [Alexander Lototsky (1870–1939): intellectual biography of the historian]. Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 312 p. [in Ukrainian].
23. O.L. (kryptonim O. Lototskoho). (1898b). Z Rosiiskoi Ukrainy [From Russian Ukraine]. *Literaturno-naukovyi visnyk*, No. 2, pp. 6–8. [in Ukrainian].
24. O.L. (kryptonim O. Lototskoho). (1899). Z Rosiiskoi Ukrainy [From Russian Ukraine]. *Literaturno-naukovyi visnyk*, No. 7, pp. 6–8. [in Ukrainian].

25. O.L. (kryptonim O. Lototskoho). (1898a). Z Rosiiskoi Ukrainy [From Russian Ukraine]. *Literaturno-naukovyi visnyk*, No. 1, pp. 3–8. [in Ukrainian].
26. Rosiiskyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv [Russian State Historical Archive]. F. 1349. Op. 1 A-R 1894–1917 hh. Spr. 2529. Ark. 84-85. [in Ukrainian].
27. Sachko, D. (2018). Dokiia Humenna : intelektualna biohrafia : dys. ... kand. istor. nauk : 07.00.06 «Istoriografia, dzhereloznavstvo ta spetsialni istorychni dystsypliny» [Dokia Humenna: intellectual biography: dis. ... Cand. histories. Sciences: 07.00.06 "Historiography, source studies and special historical disciplines"]. Drohobych, 224 p. [in Ukrainian].
28. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv]. F. 1225. Bumahy Lototskykh (1887–1916). Op. 1. Spr. № 103. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.06.2021
The article was received 24 June 2021